

Varahommiku pimedusse pudenesid leebe puutega räitsakad. Ta teadis, et jõuab kohale liiga vara. Ta teadis, et kahekordse puumaja kõrgetes akendes ei kuma veel ühtki valgushelki, et ukSED on lukus. Et tal tuleb oodata pehmes lumes. Ometi oli ta koidutõuks pärale jõuda tahtnud. Koolinõunik Enno surus käed oma halli palitu taskutesse. Näppu puutusid paar sibulamugulat, mõned lahtised paberilehed ja pliatsijupp. Valgeid sibulaid oli ta kodus enne teeleminekut kaasa kahmanud, vitamiinideks. Ja paberilehed olid tal alati ühes, et iga väärt mõte jääks alles.

«Pehme on valge öö hämaram tund,» oli ta kunagi kirjutanud, mil polnud veel aimugi, et tema peab mööda Läänemaa koole kõndima. Ja siis oli sootuks suvi olnud. Aga praeguses hommikus, sel-

kenduseks, katekismuseks, piiblilooks, käsitööks ja laulmiseks jätkuski. Emakeel, västergötlandi murrak, oli selge juba sündimisest.

Hasselblad ei sallinud vist pimedust, miks ta muidu ei alustanud õpetust enne täisjõulist päikest. Rüblitud olid kohal juba hämarvalges. Nojah, üks lapsed lõhkusi siis puid ja seadsid ahjutuld senikaua, kui päikesetriibud rehetoa põrandal helendasid. Seejärel võttis koolmeister pihku hõbedase aisakella. Huvitav, mismoodi see kõlas? Küllap nagu südamehääli.

Hasselblad. Hasselblatt. Üks tema poegadest või pojapoegadest teisendas nime lõppu, et -blad sai -blattiks ja saksa keeli tähenduse leht. Sest nemad, Hasselblattid, koostasid esimesed eestikeelsed katekismused, toimetasid

konnas tellingutes üksteist uut koolihoonet. Passlepa vallavalitsus nimetas kooli Pürksi 6-klassiliseks algkooliks (rootsi keeli Birkas Folkskola). Maja polnud veel päris valmis, puudusid mõned ukSED, aknad ja vaheseinad, ka põrandad olid värvita, ent siiski taheti 6. oktoobril 1930 alustada koolitööd.

Avapeoks ehitati maja pargadega, tulid kokku ametimehed, õpetajad, õpilased ja kodukandi rahvas, umbes nelisada inimest. Esimese õnnistuse andis koolile Noarootsi koguduse kirikuõpetaja E. Tannenbaum. Ja siis kõneles tema rahuliku meelega Läänemaa I ringkonna koolinõunik Ernst Enno. Temal oli koolile üle anda Lääne Maavalitsuse kingitus — J. Wilmsi ja C. R. Jakobsoni pilt, Pildid, mille ta ha ta vist hää meelega oleks kirjutanud:

KOOLIÄRKXSUS I.

le vastvalminud suure maja ees tammudes mõtles ta hoopis tollest esimesest koolirajajast, Hasselbladist, Lõuna-Rootsi Mariestadi päritoluga mehest, Isaacus Svensson Hasselbladist. Mispärast oli ta ülepea Eestisse tulnud? Ülikooli? No-jaa. Academia Gustaviana avati 1632 ja usuteaduskonda astujaid polnud siin Maarjamaal nõnda palju, kui nõuti. Seepärast kutsutigi mehi Rootsist, Saksamaalt ja mujaltki. Hasselblad sai üliõpilaseks 1633 ja tudeeris nõutud aja, viis aastat nagu ikka.

Noor mees Hasselblad. Mispärast tahtis tema just siia, Noarootsi poolsaarele oma sugu istutada? Aimates, et tema juured saavad siked ja haralised, et need püsivad veel üle sajandite aiamatu kuulsusega? Millega ta Passlepa mõisa lähedasse viigisadamasse üldse jõudis? Purjekal? Võeh! Purjekas suures laines. Säärast sõitu oli tema, koolinõunik, küll kogenud, siis kui Osmussaare kooli külastas, ja see tähendas paaripäevast oimetust. Enne ja pärast sõitu. Võib-olla Hasselbladi süda sallis pööraseid veevalle, võibolla oli tema lihtsalt tugevam, tugevam kehalt ja hingeltki, võibolla.

Hakkaja oli ta küll. Küsis mõisnikult rehetare kõrtsitoa ja kutsus siinsed lapsed kooli. Esimesse Põhja-Eesti korralisse kooli 1650. Seda, et nublusid nii palju kokku tuleb, ta muidugi ei aimanud — mõni vähem kui nelikümmend. Mida teha? Jagada nad nagu sinised ja punased nõõbid kahte karpi? Just nõnda. Ja õpetada vaheldumisi — tüdrukuid kolm ja poisse kolm päeva nädalas. Mardipäevast jüripäevani. Kolm talve järjest. Sellest reh-

vaimulikke laulikuid ja ajakirju.

Sajandivahetuseks 1800 oli juba igas Noarootsi poolsaare külas miskitsugune kool, 1848 teati neid olevat 19. Aga siis võttis kirjatorkikjad pühapäeviti kokku juba talumees, kes õpetas täheridu ja kontrollis usutükkide ladustust. Tol ajal juba, kinnitab etnograaf Russwurm, olnud kõikides taludes täispiibel, paar-kolm Uut Testamenti ja lauluraamat.

Kas võis Hasselblad loota, et kord on igas poolsaare külas oma kool — Passlepa, Sutlepa, Österby, Võõlas, Klutterpis, Höbringis, Rooslepa, Spithamis, Vedras?

Ja nüüd oli tema, koolinõunik, siin oma ringkäigul jõudnud Pürksi uude algkooli. Ajaks, mil selle ehitusplaani peeti, oli ta Läänemaa koolinõunik olnud juba kuus aastat. Ta teadis, kuidas majaehitusega lood olid.

6. novembril 1925 tuli Passlepa vallavolikogu ülevallalise kuueklassilise algkooli ehitamise asjus nõu pidama. Koosolekut juhatas Österby mees Aleksander Barud. Kooli sobivaimaks asupaigaks arvati Pürksi. Ent kust ja kellelt saada maad? Talumees enda omast ei loobunud. Vallavolikogu tegi avalduse põllutööstusministeeriumile, et uuele koolile eraldataks Pürksi rootsi rahvaülikooli ja põllutöökooli maantee-äärsetest maadest kolm tiinu. Ent alles 1927 saadi maatükk ning Österbyst pärit Passlepa vallavanem Aleksander Laving, kes oli muretsenud raha ja ehitusmaterjaleid, hakkas ehitust juhtima. Koolimaja projekt maksis 300 krooni, arhitektiks oli härra Mihkelson.

Ega ehitamine kerge olnud, sest samal ajal oli Lääne maa-

*Kõik paleused, aated,
kuigi nõnda pikka,
Sa ära jäta, võitle nende
pärast ikka.
End nende järgi raiu valgus-
marmorisse.
Kesk elu tööd ja vaeva
iseenda sisse.*

Pürksi algkooli juhatajaks sai Aleksander Samberg. Esimesel õpesügisel oli 149 õpilast ja koolikeeleks nii rootsi kui ka eesti keel. Uue kooli tõttu jäi nõunikul jalavaeva Österby ja Passlepa külakooli võrra vähemaks, nendes enam ei õpetatud. Pürksile ehitati ka oma internaat, kuid sinna oli rohkem tahtjaid, kui see mahutas. Esimesel talvel oli teisiigi muresid. Raamatute ja muu harimistarvilise vara ostmuraha korjamiseks korraldas kooli hoolekogu loteriisid, näitusi ja piduõhtuid.

Ei tea miks, aga aasta möödudes läks esimene koolijuhataja A. Samberg Noarootsi algkooli juhatajaks ja tema asemele tuli sealne endine juhataja Johannes Gjårdman.

Aeg oli vaikne ja rahulik. Pehmed helbed kukkusid koolinõuniku mantlikraele. Varsti pidi süttima esimene valgus-silm kooli internaadiaknas, varsti mängiti harmooniumi ja õpiti jõululaule. Päev oli algamas. Veel polnud aimata 1939., mil Pürksi rahvaülikooli ja põllutöökooli hooned (endine Pürksi mõis) nõuti Vene sõjabaaside käsutusse. Veel oli kaugel Pürksi uue algkooli rüüstamine ja mitme aasta taga jumalagajätt koduga. Veel käisid Noarootsi poolsaare lapsed väikestes algkoolides ja ütlesid rõõmsa ärevusega «Tere hommikust!» Ernst Ennole, külla tulnud koolinõunikule.

TINA LANG

